

Александар Милосављевић

ИЗМЕЂУ „ЗЛАТНЕ“ ПРОШЛОСТИ И ПРИЖЕЉКИВАНЕ БУДУЋНОСТИ

О 62. Стеријиним позорју

Све представе изведене на 62. Стеријиним позорју – а током девет фестивалски дана, што ван конкуренције, дакле на отварању или у част награђених, што у главном такмичарском програму или селекцији „Кругови“, изведено их је шеснаест – остале су у сенци одлуке званичног жирија да Стеријине награде додели свим учесницима Фестивала и фестивалској публици. Изван фокуса су, тако, остали и сви други пратећи програми Позорја – округли столови, изложбе, трибине, промоције књига, док је такозвана „нова концепција“, којој се Стеријин фестивал ове године вратио, на хоризонту разматрања јавности, такође вољом чланова жирија, доспела на терен на којем је, практично, о њој постало беспредметно озбиљно разговарати. Анализа неколико образложења које је жири понудио, оног званичног, затим усменог на (не)додели награда, те неколико накнадних допунских објашњења, показале да јавност не може бити сасвим сигурна у то какав је заправо став потписника одлуке – драмског уметника Предрага Микија Манојловића, редитеља Никите Миливојевића, глумице Емине Елор, композиторке Исидоре Жебељан и редитеља Александра Поповског. У првом су, наиме, похваљени и селекција и сви учесници – пре свега зато што наш театар опстаје упркос времену које позоришту није наклоњено, доцније се испоставило да је селекција нужно регистровала

просечну продукцију (а жири је одлучио да не награди просечност), да бисмо на крају чули и да је избор селектора био рђав.

Жири је у једноме свакако био управу: ово је било сасвим просечно Позорје; ни по чему оно није одскакало од толиких претходних, па ни по укусу скандала који су несумњиво изазвале одлуке жирија, укусу који нас је подсетио на многа ранија издања овог фестивала. Рецимо, када један од претходних жирија није доделио награду Андрашу Урбану, редитељу чији су *Родољубици* и *Кошћана* по општем мишљењу те године били фаворити за стеријанска признања. Или, када су *Галеба* Томија Јанежича, представу већ тада проглашену за једну од најбољих те сезоне у Европи (по оцени критичара и театролога) мимоишле главне награде званичног жирија Позорја, а свакако оне намењене редитељу и представи у целини. Или, када се на Позорју, у складу с хоризонтом очекивања државних власти, појавила представа *Константин*. Или – да се вратимо још мало у прошлост – када су почетком 90-их година прошлог века своје учешће на већ отвореном Позорју, у то доба још увек Југословенским позоришним играма, отказале све представе из република које су се припремале за излазак из тадашње заједничке државе. Или, када је, пре тога, Уметничко веће Позорја, упркос одлуци селектора Дејана Мијача, на Фестивал позвало Мијачеву представу *Лажни цар Шћейан мали*. Или, када је наредне године Мијач напустио функцију селектора, Или, када је годину дана доцније на тада актуелног селектора вршен огроман притисак да своју националну припадност потврди позивом представи *Карађорђе*. Или, када је, још раније, одлуком партијског врха ондашње Југославије, представи *Голубњача* забрањен приступ Фестивалу, па је селектор Љубиша Георгијевски успео да издејствује (као компромисно решење) да се усред фестивала укаже слободан дан, као знак да је овој представи ипак место на Стеријади. Или, када је председник Уметничког већа Позорја Јосип Видмар прогласио Љубишу Ристића и Душана Јовановића, иначе учеснике и, испоставиће се, лауреате Фестивала, „културним терористима“, чиме је у СФРЈ отворена вишедеценијаска полемика на тему политички субверзивног тетра и политичке подобности поменуте двојице аутора. Или, када је 80-их година вођен прави рат између Стеријиног позорја и сарајевског МЕСС-а за статус главног државног позоришног фестивала у тадашњој Југославији, па су селекције ових манифестација одмераване најразличитијим критеријумима –

од уметничких и квази уметничких до политичких и политикантских, а у том сукобу су не ретко дебљи крај извличиле неке од најзначајнијих југословенских представа тога доба (јер су им позивом у селекцију једног од ових фестивала бивала затворена врата оног другог). Или, када су многи жирији током шест деценија дуге повести Фестивала исправљали грешке својих претходника и додељивали Стеријине награде редитељима, писцима, а најчешће глумцима, оштећеним претходних година због примене републичких и покрајинских „кључева“, те су тако, чланови жирија који исправља неправде, окајавајући туђе грехе и сами постајали грешници...

Било је, дакле, на досадашњим Стеријиним позорјима свега и свачега, па и одлука да у појединим категоријама – рецимо за најбољи домаћи драмски текст, најбољу режију или представу – награде не буду додељене, али се до сада, истина, није догодило да *сви учесници и комилејшна љублика* постану лауреати, што на практичном плану значи само једно – да нико није награђен. Уметнички домети овогодишњег Стеријиног позорја су, међутим, одређени чињеницом да је претходна позоришна сезона уистину била просечна, да се у њој нису појавиле представе које би се епохално издвојиле, а тако нешто није било реално ни очекивати. Радоњићу би, као и сваком другом селектору, евентуално могло бити замерено што уместо ових није позвао неке друге представе. Но и да јесте, да је његов избор изгледао другачије, па и да је био радикално другачији, да је на пример укључивао представе Егона Савина (*Под жрвњем*), Андраша Урбана (*Час анаџомије, Gogoland, Ружење народа*) или Јелене и Милене Богавац (*Ја или неко други, Невидљиви сџоменици*), не би се догодило ништа што би утицало на успостављење другачије „дијагнозе“ везане за стање наше театарске стварности. Јер и те представе су, као уосталом и све друге, настале упркос времену несклоном култури и позоришту.

Гледајући из те визуре, одлука жирија је можда могла имати адекватне „педагошке“ последице својеврсног упозорења (истина одвећ радикалног) да се овде у сфери театра ствари не одвијају најбоље. Шта више, одвијају се драматично лоше! Но, ова порука (ако је ТО била порука и ако је ТАКО гласила) послата је на погрешну адресу – ствараоцима који, како и жири констатује, успевају да праве позориште упркос времену које му није склоно. Државу, од које (одувек) зависи све остало – рђаве уредбе, између себе неусаглашени закони који су у

Сцена из представе *Ружа, увела*
Позоришта „Бора Станковић“ из Врања

супротности с логиком функционисања театра, (непостојећа) културна политика, неадекватно финансирање, катастрофална кадровска политика, партијско запошљавање – оваква „порука“ ни најмање не узбуђује, као што је уосталом ни до сада, претходних година и деценија када је започет процес пропадања нашег позоришног живота, ништа није узнемиравало. Напротив!

Општа кафанска туча у друмској механи у којој су погашена светла, у шта се претворила „стручна полемика“ о овогодишњим одлукама стеријанског жирија и хистерија у којој су се неки досетили да оспоре глумачке квалитете Микија Манојловића или право Жебељанове да уопште просуђује уметничке домете позоришних представа, у којој је опет, по ко зна који пут отворено питање смисла Позорја, те су у том смислу исказана разна решења: од оног да га ваља укинути, до предлога да оно поново промени концепцију, само је потврдила дубоку фрустрираност те, последично, дезоријентисаност и незрелост актера тог живота. Свеопште пљување, којем су били изложени и они који немају никакве везе са жиријем 62. Позорја, болно је указало не само на све могуће (и немогуће) аспекте одлуке жирија (од анализе психолошког профила чланова, па до њихових политичких и других интереса), него и на истину да се огромна већина актера те стварности понајпре руководи најличнијим интересима и, напokon, да у том свету не постоји

осећај солидарности, нити је у њему присутна систематизирана и јасно артикулисана свест о суштини проблема. Све то ће, највероватније, само послужити као алиби Држави у будућим акцијама дезавуисања нашег театра. Но, то је већ друга прича. (Или можда ипак није?)

У контексту награда и „полемике“ у други план су уистину доспели уметнички домети репертоара овогодишњег Стеријиног позорја. Па и *Ново доба* Вука Бошковића у режији Дина Мустафића, као театарска слика сурове стварности у којој тријумфују политиканство, бескрупулозност и аморал, затим узбудљиво сценско преиспитивање феномена злочина, кривице и казне на овдашњој балканској ветрометини, које покреће представа *На Дрини ћурија* Кокана Младеновића (Српско народно позориште), ишчашени поглед на судбину уметника осуђеног на паланачку стварност који нуди *Маестро* Миловоја Млађеновића у режији Милана Нешковића (Народно позориште Сомбор), или инсценација *Руже, увеле* коју је по мотивима прозе Боре Станковића драмски уобличио Јелена Мијовић (Позориште „Бора Станковић“ Врање), нова сценска „читања“ *Електире* Данила Киша у редитељској интерпретацији Иве Милошевић (Народно позориште Београд) и *Ожалошћене њородице*, како ову Нушићеву комедију редитељски сагледава Игор Вук Торбица (Прешерново гледалишче Крањ и Словенско људско гледалишче Цеље), затим драма Милене Марковић *Деца радосији* која озбиљно, поетски зарања у просторе наше новије прошлости и бави се судбином деце која су концем 80-их и током 90-их година минулог столећа била осуђена на пропаст (београдски Атеље 212), или фино, сентиментално путовање у просторе бајке Душана Ковачевића његовом новом драмом *Хиџноза једне љубави* – да поменемо само најинтригантније представе из овогодишњег главног, такмичарског тока позоријанске селекције.

У ништа бољем положају се нису нашле представе „Кругова“, програмског дела Позорја од којег се некоћ очекивало, а и сада је то случај, да прошири контекст у којем сагледавамо домете домаћег театра те да овдашњим ствараоцима укаже на актуелне трендове и уметничке циљеве којима ваља тежити. Из овог дела програма треба истаћи представе *Три зиме* Тене Штивичић у режији Ивице Буљана (ХНК Загреб), *За шта бисте дали свој живој?*, ауторски пројекат Хариса Пашовића и глумачке екипе (сарајевски Ист Вест Центар, Ујвидеки синхаз, Позориште

Промена, Нови Сад, и Босанско народно позориште, Зеница), те *Синови умиру њрви* Мата Матишића у режији Марка Мисираче (бањалучко Народно позориште Републике Српске).

Када је реч о представама такмичарског програма, најупечатљивије су, барем за потписника, биле *Ружа, увела*, као сценско разигравање Станковићеве прозе, а у духу сензибилитета овог времена, без староврањског патоса, базирано на изузетној редитељској маштовитости која од сваког елемента представе и сваког глумачког поступка гради сложени систем театарских значења, *Ново доба* које је, благодарећи одличном тексту, сведеној режији и изванредној глуми показало да булеварски театар и те како може да буде друштвено ангажован, *Деца радосићи* због наглашене поетизације окрутне повести према којој још увек не можемо да успоставимо дистанцу, но коју снажно осећамо. Дозвољавам себи да, премда сам везан за њен настајак, укажем и на представу *На Дрини ћурија*, понајпре као амбициозан спој провокативног драмског предлошка, смелог редитељског поступка који је подразумевао исто таква глумачка решења и сложене позоришне компасерије. Она је пак представљала јединствени спој сценографије као материјализацију метафоре о окомитим обалама (физичким, религијским, политичким и повесним) између којих кривуда Дрина протичући кроз Вишеград, али и животи људи ових крајева, затим инвентивних костимографских решења на трагу сценске поетизације која се претапа у узбудљиву кореографију и која бива потпуно заокружена музиком.

Помињем све ове елементе, не само зато што су они већ донели награде својим ауторима на неким фестивалима где је представа изведена, него и стога што су они, ако већ није представа и режија, и те како надмашили просечне домете, што је уосталом био случај и са неким другим представама са 62. Позорја, или барем појединим њиховим елементима.

А претпоставка је – ваљда логична – да је задатак сваког жирија да вреднује оно што му је понуђено конкретном селекцијом, те да валоризацију не врши на основу критеријума који важе у другим позоришним срединама, у („златној“) прошлости или (прижељкиваној) будућности, него у датостима непосредне стварности – допадала нам се она или не.